

איתמר:

נחלקו בפסק ההלכה רב ורבי נתן:

חד אמר: הלכה כרבי אלעזר בן עזריה.

וחד אמר: אין הלכה כרבי אלעזר בן עזריה.

סבורה היתה הגמרא שמחלוקתם של רב ונתן היא אם הולכים אחר "אומדנא" (12) שלא כתב לה אלא על מנת לכונסה, ולפיכך אומרת הגמרא:

תסתיים, דרבי נתן הוא דאמר הלכה כרבי אלעזר בן עזריה!

מאחר דשמעינן ליה לרבי נתן במקום אחר, דאזיל בתר אומדנא!

דכך אמר רבי נתן: הלכה כרבי שמעון שזורי:

א. במסופין שאמר כתבו גט לאשתי, שאף על פי שלא אמר "תנו" הרי אלו יכתבו ויתנו, ומשום דאזלינן בתר אומדנא, וודאי לא נתכוין המסוכן לצחק באשתו אלא לכתוב ולתת היתה כוונתו.

ב. ובתרומת מעשר של דמאי המפורשת נה-ב במשנה בדמאי [פרק ד משנה א]. (1)

תמהה הגמרא: וכי רב החולק על רב נתן לא אזיל בתר אומדנא — וזו היא אכן יסוד מחלוקתם של רב ורבי נתן?!

א. תקנו חכמים שמתנת שכיב מרע אינה צריכה מעשה קנין, שמא תטרף דעתו עליו, ולכן אמרו שדבריו ככתובים וכמסורים דמו.

ב. אף שהבריאי אינו יכול להקנות לאחר את הלואתו שהלוה — מתנת שכיב מרע קונה אפילו הלואה.

לכתיבה עומד הא אמר בהדיא כתובו וחתומו, ונראה שרש"י ז"ל סובר, דכגון דקיי"ל סתם קנין לכתיבה עומד שוב אינו יכול לחזור בו על הכתיבה, וזה אינו נכון וכו' והפירוש הנכון כמו שכתבו וכן פירשו בתוספות

12. אומד הדעת בדבר שאינו מפורש, אומדים בית דין ואומרים: סתם איניש להכי איכיון, שלא כתב לה את ממונו חנם, אלא לחיבת ביאה, רש"י.

1. א. תרומת מעשר של דמאי [מפירות הלקוחים מעם הארץ שאינו נאמן על המעשרות מדרבנן, והצריכו חכמים להפריש מעשר מפירות שנלקחו ממנו], שחזרה למקומה ואסרה את החולין משום מדומע, רבי שמעון שזורי אומר: שואלו לעם הארץ שלקח הימנו הפירות ואוכלן על פיו,

יפה נותן שמקנה לו מיד, ואינו רוצה להמתין עד שילך ויזכה בשדה, יש לנו לומר שייפה כחו נמי לענין כתיבה וכו', ומיהו אם רוצה יכול לחזור בו, [אלא שהם מפרשים את הסוגיא בשטר מכר — ולא כרש"י שפירשה בשטר מתנה — ובשטר מתנה נחלקו בעלי התוספות אם יכול לחזור בו, ראה שם].

והריטב"א כתב: "אמר לעדים כתבו וחתמו וכו' לא צריך לאימלוכי ביה אם חזר בו, דמסתמא עומד הוא כדיבורו אף לענין הכתיבה, כיון שכבר זכתה בקרקע משעת הקנין", וזה שלא כדברי התוספות.

וכתב עוד הריטב"א: ולשון רש"י ז"ל אינו מחזור, שכתב "לא צריך אימלוכי ביה דכיון דקנו מיניה סתם קנין לכתיבה עומד", ואיני יורד לסוף דעתו, דאע"ג דסתם קנין לכתיבה עומד, שמא חזר בו; ועוד, אפילו תימא דסתם קנין לאו

ושמוראל אמר: לא ידענא מאי אידון בה
[איני יודע איך לדון בה]!

ומבארת הגמרא: כבי רב משמיה דרב
אמרי, ארכביה אתרי רכשי:

הרי היא כמתנת בריא, והרי היא גם כמתנת
שכיב מרע!

הרי היא כמתנת בריא: לענין דאם עמד
אינו יכול לחזור בו, ואינה כמתנת שכיב
מרע שאם עמד מחוליו הרי הוא יכול לחזור
בו.

והרי היא כמתנת שכיב מרע: שאם אמר
"הלואתי שהליתי לאחר הרי היא נתונה
לפלוני" — נקנית הלואתו לפלוני מחמת
שהיא מתנת שכיב מרע, אבל משום הקנין
אינו יכול לקנות, שאין קנין סודר מועיל
להקנות הלואה לאחר.⁽⁴⁾

ג. מתנת שכיב מרע אינה קונה אלא לאחר
מיתה.

ד. שכיב מרע שעמד מחוליו הרי זה חוזר בו
ממתנתו.

והא איתמר: מתנת שכיב מרע — שאינה
צריכה שטר ולא קנין, וכתוב בה "כדקציר
ורמי בערסיה" [כשהיה חולה ושוכב
במיטתו] וכל שאר לשונות של שכיב מרע
— שכתוב בה קנין,⁽²⁾ כלומר: כתוב בשטר
שנעשה קנין סודר להקנותו למקבל המתנה,
נחלקו בה אמוראים:

כבי רב משמיה דרב אמרי [בישיבתו של רב
היו אומרים משמו של רב]: ארכביה הנותן
אתרי רכשי⁽³⁾ [הרכיבה הנותן למתנתו על
שתי בהמות], כלומר: נתן בה שתי כוחות,
ומפרש לה ואזיל.

3. כמו רוכבי הרכש [אסתר ח] וכמו "רתום
המרכבה לרכש" [מיכה א], ובמצודות פירש,
דרכש הוא שם מין בהמה הקל לרוץ.

4. א. כתב רש"י: "ואילו גבי בריא משום קנין
לא קני ביה, שאין מטבע נקנה בחליפין אלא
אגב קרקע".

והתוספות תמהו עליו, וזוהוכחו שההלואה
אינה נקנית אפילו אגב קרקע שהמטבע נקנית
בו, ובהכרח טעם אחר להלואה שאינה נקנית,
ומשום דסברא הוא שלא יועיל קנין לדבר שאינו
בעין.

ב. יש להסתפק, אם יכול לחזור בו כשעמד
ממתן ההלואה, כי היות ואת ההלואה לא קנה
אלא מחמת מתנת שכיב מרע, יש לומר שיכול
לחזור בו מזה.

שאם אמר הפרשתי מעשרותי כראוי עד שלא
מכרתים לך, סומך החבר על עם הארץ, דהואיל
וחיוב מעשרות בפירות הלקוחים מעם הארץ
אינו אלא מדרבנן, לכן האמינו חכמים לעם
הארץ במקום הפסד שהרי אין לו תקנה לחזור
ולהפריש, אלא למוכרה לכהנים בדמי תרומה,
והפסד הוא לו.

ב. ראה בשיטה מקובצת שכתב שני פירושים
למה הזכירו כאן ענין תרומת מעשר של דמאי,
או שהוא אגב גררא, או דאף ענין זה שייך לענין
אומדנא, ראה שם.

2. נחלקו הראשונים: אם בדוקא הוא שכתוב
הקנין בתוך השטר, או שמא אין חילוק ואפילו
עשה מעשה קנין ולא כתבו בשטר או אפילו
לא כתב שטר כלל, ראה בזה ברשב"ם בבא
בתרא קנב א, ובתוספות שם ובסוגיין, וראה גם
לשונות רש"י בסוגיין.

ושמואל אמר: לא ידענא מאי אידון בה:

כי שמא לא גמר להקנותו במתנת שכיב מרע שאינה צריכה קנין ולא שטר, אלא בשטר וקנין⁽⁵⁾ הוא שגמר להקנותו, ולאחר מיתה הוא שגמר להקנותו כשאר מתנת שכיב מרע, והרי אין שטר וקנין קונים לאחר מיתה, ולכן אפשר שאינו קונה כלל.

הרי שאף רב הולך אחר אומדנא שנתכוין להרכיב את המתנה על שתי כוחות, ואף שלא פירש שאכן כך כוונתו מוציא רב ממון.

ומכח קושיא זו מבארת הגמרא את מחלוקתם של רב ורבי נתן אם הלכה כרבי אלעזר בן עזריה באופן אחר:

אלא תרווייהו — בין רב ובין רבי נתן — אזלי בתר אומדנא!

ובכך הוא שנחלקו:

מאן דאמר: הלכה כרבי אלעזר בן עזריה — שפיר, שהרי הולכים אחר אומדנא!

ומאן דאמר אין הלכה כרבי אלעזר בן עזריה — הכא נמי אומדן דעתא הוא בהיפוך —

משום איקרובי דעתא [קירוב דעת] הוא שכתב לה, והא איקרובא ליה דעתא אף שלא כנסה.

יתיב רב חנינא וקרא⁽¹⁾ קמיה דרבי ינאי, וקאמר: הלכה כרבי אלעזר בן עזריה!

אמר ליה רבי ינאי לרבי חנינא: פוק קרי קראך לברא [לך ואמור את דבריך בחוץ]! כי אין הלכה כרבי אלעזר בן עזריה!

אמר רב יצחק בר אבדימי משום רבינו [הוא רב]:⁽²⁾ הלכה כרבי אלעזר בן עזריה!

וכן אמר רב נחמן אמר שמואל: הלכה כרבי אלעזר בן עזריה!

ורב נחמן דידיה שלא משמו של שמואל אמר: אין הלכה כרבי אלעזר בן עזריה!

להקנותו אלא בתוספת שטר.

ג. כתב רש"י: "ואפילו לרבי יוסי דאמר: זמנו של שטר מוכיח עליו, הני מילי בכריא הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו, דדעתו לאקנויי גוף הקרקע מהיום ופירות לאחר מיתה, אבל זה אין דעתו ליתן בחייו כלום, וכיון דמית תו לא מצי לאקנויי מידי, דהא ליתיה דליקני גיהליה".

1. הוגה על פי הב"ח.

2. כן פירש רש"י; והתוספות תמהו עליו, שאם כן היה לגמרא לומר לעיל במחלוקת רב ורב נתן אם הלכה כרבי אלעזר בן עזריה: "תסתיים דרב הוא דאמר הלכה כרבי אלעזר בן עזריה" שהרי

5. א. כתב הריטב"א: שמואל מיפשט פשיטא ליה שזו מתנת שכיב מרע היא כיון שמצוה בלשון שכיב מרע, ואין כאן מתנת בריא כלל, אלא דמספקא ליה אם כתב בה קנין כמיפה את כוחו, או משום שלא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה.

ב. לשון רש"י הוא: "שמא להכי כתב בה קנין, דלא גמר להקנותו מתנה זו על ידי דברי שכיב מרע שהן ככתובים וכמסורים דמי, אלא על ידי כתיבה וקנין כבריא, דסתם קנין לכתובה עומד".

ביאור דבריו: כיון שכתב בה קנין חיישינן שמא לא גמר להקנותו אלא בקנין, וכיון שסתם קנין לכתובה עומד, לכן חיישינן שמא לא נתכוין